

mała encyklopedia

POLSKA

- **Polska** – gdzie właściwie jej szukać?
- **Narodziny państwa polskiego**
- **Państwo** kształtuje się, rozrasta i dzieli
- **W Wielkopolsce i na Kujawach**
- **W Małopolsce**
- **Na Mazowszu i Podlasiu**
- **Na Śląsku Dolnym i Górnym**
- **Na Pomorzu**
- **Na Warmii, Mazurach i Suwalszczyźnie**
- **Krainy geograficzne i ich parki narodowe**
- **Mieszkańcy Polski**

Wydawnictwo Skrzat
Kraków

POLSKA – gdzie właściwie jej szukać?

Położenie geograficzne ma wielkie znaczenie! To od niego zależy ilość docierającego ciepła słonecznego, a co za tym idzie – klimat. On z kolei wpływa na roślinność i świat zwierzęcy, a one... na życie człowieka.

Gdzieś na półkuli północnej i wschodniej, w Europie, a dokładnie w Europie Środkowej leży kraj bliski licznym sercom. Otoczony z jednej strony wysokim zamkowym murem (łańcuchem górskim Sudetów i Karpat na południu), z drugiej strony wielką wodą (Morzem Bałtyckim na północy), z dwóch pozostałych zaś wijącą się fosą (Odrą i Nysą Łużycką na wschodzie i częściowo Bugiem na zachodzie). Dla wielu jest piękny **niczym królestwo**, choć dziś już nie rządzi nim król.

Taki mamy klimat! Czyli **umiarkowany ciepły przejściowy**. Oznacza to zmienną i nieprzewidywalną pogodę. Zimy mogą być zarówno mroźne, jak i łagodne, a lata – upalne bądź deszczowe.

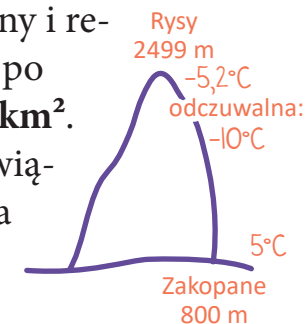

N – północ
S – południe
W – zachód
E – wschód

Kraj ten kształtem przypomina koło, którego środek mieści się w Piątku, miejscowości nieopodal Łodzi. Z kolei w Suchowoli, w województwie podlaskim, jest jeszcze jeden środek, tym razem Europy. Polska **centrum Starego Kontynentu** – jak to dumnie brzmi!

Za górami, za lasami i rzekami, czyli za naturalnymi granicami, mieszka **siedmiu sąsiadów Polski**. Są to kraje takie jak: Niemcy, Czechy i Słowacja, Ukraina i Białoruś, Litwa oraz Rosja (obwód kaliningradzki). Najdłuższą granicę mamy z Czechami, najkrótszą zaś z Litwą. Granica ta, tak jak w wielu innych przypadkach, zmieniała się w zależności od sytuacji na świecie, a powodem tego były wojny i rewolucje. Kształt, który znamy, Polska zyskała po II wojnie światowej. Kraj liczy **ponad 320 000 km²**. Czy to dużo? Warto ocenić samemu. To dziewiąty pod względem wielkości kraj w Europie. Za największy uważa się Rosję, która jest prawie 55 razy większa od Polski!

Uwaga: Nieraz w mieście mamy przyjemną temperaturę, natomiast w górach króluje zima.

rekordowe temperatury w przybliżeniu: +40 i -40

Najcieplej vs. najzimniej. Najcieplej jest na zachodzie kraju, najzimniej zaś na Suwalszczyźnie i w górach. Dlaczego Suwalszczyzna stała się polskim biegunem zimy? Bo ścierają się tam dwa klimaty: oceaniczny z kontynentalnym. Dlaczego w górach jest tak zimno? Bo temperatura obniża się wraz z wysokością: o 0,6°C na każde 100 m.

NARODZINY PAŃSTWA POLSKIEGO

Lechowy gród

Było sobie trzech braci: Lech, Czech i Rus, a każdy z nich przewodził jednemu słowiańskiemu plemieniu. Zamieszkiwali oni rozległą i urodzajną krainę, a dobrobyt ten zaowocował liczną dziatwą. I tak zaczęło się robić ciasno. Przewrotni bracia, chcąc uchronić swój lud przed głodem i zwadą, postanowili znaleźć nową ziemię mlekiem i miodem płynącą. Czech znalazł ją u stóp szczytów sięgających nieba, Rus na rozległych równinach wśród falujących traw, Lechowi zaś owe miejsce wskazał orzeł:

– Oto znak, na który czekałem. Tu zbudujemy gród, a ptak ten na tle czerwieni zachodzącego słońca zostanie naszym herbem.

Miejscem, w którym Lechowe serce zabiło mocniej, było Gniezno, pierwsza stolica Polski.

Genealogia (pochodzenie) pierwszych polskich władców:
Mieszko I pochodził z rodu Piastów, ród ten zaś zapoczątkował Piast Kołodziej. Wielkie cuda zdarzyły się w dniu postrzyżyn jego syna. Po uroczystym ścięciu włosów (czyli przejściu chłopca pod opiekę ojca) dom Piasta odwiedzili wędrowcy. Dobry gospodarz przyjął ich, mimo iż po uczcie spiżarnie stały puste. Wdzięczni przybysze w niepojęty sposób napełnili je jadem, a Piastowi zapowiedzieli, że potomkowie jego panować będą nad narodem. Przepowiednia przypominała o sobie, gdy wybierano nowego króla. Miał on objąć władzę po Popielu – władcy, którego za karę zjadły myszy. **I tak lud wybrał Ziemowita – syna Piasta, lata później zaś Mieszka I – prawnuka Ziemowita.**

O początkach państwa polskiego mówią zarówno powyższe legendy, jak i źródła historyczne. Według naukowców w IX wieku bliskie nam ziemie zamieszkiwały **plemiona słowiańskie**. Spośród nich zaś najsilniejsi okazali się Polanie z obszarów Wielkopolski. W X wieku podbili oni sąsiadów i zorganizowali państwo.

Mieszko I skutecznie toczył wiele wojen dzięki licznej i silnej **drużynie książęcej**. Dzisiaj wiadomo, że byli to wojownicy pochodzenia normańskiego, czyli wywodzący się ze Skandynawii. Ci, którzy dotarli do Europy Zachodniej, zwani byli wikingami. Zatem u boku Mieszka stali krewni wikingów, nic dziwnego więc, że tak rewelacyjnie walczyli.

Contentplus.pl sp. z o.o., Dariusz Bufnał, licencja: CC BY 3.0

Grodem najważniejszym dla Polan było Gniezno (to samo, o którym mówi legenda). Pierwszym zaś historycznym władcą państwa gnieźnieńskiego (czyli polskiego) został **książe Mieszko I**, według legendy potomek Piasta. Podporządkował on okoliczne plemiona pogańskie i zjednoczył je w wierze chrześcijańskiej.

Początkowo Mieszko i jego poddani czcili bogów słowiańskich. Jednak **w 966 roku** książę ożenił się z czeską księżniczką Dobrawą i przyjął z rąk jej państwa chrzest. A wraz z nim przyjęli go jego poddani. Dzięki temu wydarzeniu Polska stała się **ważnym krajem europejskim**.

Grody, które stawiał Mieszko, to nic innego jak **osady obronne**. Otaczano je potężnymi wałami zrobionymi z ziemi i kamieni, palisadą (ogrodzeniem z zaostzonych bali), a często także fosą (rowem wypełnionym wodą).

W niektórych grodach znajdowały się rezydencje dla władcy, jego rodziny i wojów. Wokół grodu budowano podgrodzia dla rzemieślników i kupców.

PAŃSTWO kształtuje się, rozrasta i dzieli

I tak Mieszko I dał początek państwu, którego historia pisze się już ponad tysiąc lat. Nic dziwnego, że pojawiały się różne pomysły na to, jak sprawować władzę. Po Mieszku przyszli królowie, którzy rządili niepodzielnie przez ponad 800 lat (**ustrój monarchiczny**). Potem razem z królem rządziła szlachta (**monarchia stanowa**), która w końcu zasadniczo umocniła swoją pozycję (**demokracja szlachecka**). W III Rzeczypospolitej Polskiej (obecnie) poprzez swoich reprezentantów władzę sprawuje lud (**republika parlamentarna**).

Państwo poszerzało swoje granice, by w XVII wieku stać się jednym z największych w Europie. Jego powierzchnia była wtedy pięć razy większa niż obecnie! A to za sprawą porozumienia polsko-litewskiego. Przyszły jednak czasy, kiedy całkowicie zniknęła z mapy, i to na aż 123 lata (podzieliły je między siebie Rosja, Austria i Prusy). Szczęśliwie po zakończeniu I wojny światowej, w 1918 roku, **kraj nasz znowu stał się niepodległy!**

Dziś mamy 16 województw, ale wcześniej było ich aż 49! Dzieli się one na powiaty, a te na gminy.

Władcy z banknotów, czyli krótka lekcja historii

Mieszko I – pierwszy władca Polski.

Kazimierz Wielki – król, który wzmocnił wewnętrznie królestwo i zapewnił mu szacunek innych państw.

Zygmunt I Stary – król i wielki mecenas sztuki, który rozbudował Wawel.

Bolesław Chrobry – pierwszy król Polski.

Władysław Jagiełło – założyciel dynastii Jagiellonów, król, który pokonał Krzyżaków (kto słyszał o bitwie pod Grunwaldem?!).

Jan III Sobieski – król Polski i wielki hetman, pokonał Turków pod Chocimiem i Wiedniem (warto zapamiętać!).

ERA 75TM

województwo łódzkie, powiat radomski

Terytorium Polski można podzielić również na **regiony historyczne i etnograficzne**. Są to obszary powiązane ze sobą na przestrzeni wieków wspólną historią i kulturą. Podział ten wykorzystano też w naszej podróży.

Numer rejestracyjny jest superważnym kodem! Na jego podstawie możemy stwierdzić, gdzie mieszka właściciel samochodu (o ile zarejestrował pojazd w swoim urzędzie). Pierwsza litera oznacza województwo, druga lub dwie następne – powiat albo miasto na prawach powiatu. Istnieją jednak odstępstwa od tej reguły.